

ՀԻՆԳ ՇԱՐԱԹ ՕԴԱՊԱՐԿԻ ՄԷՁ

ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԵՐԻՑ ԱՆԳՂԱՑԻՈՑ

ՅԱՓՐԻԿԷ

(Տես էրես 28.)

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

Հարիւր տասուիրեք աստիճան. — Խորհրդա-
ծութիւնք Տոբորի. — Յուսահատական
խոյզ և խնդիրք. — Բոցարծարծը կը մարի.
— Հարիւր քսան և երկու աստիճանք. —
Տեսիլ անապատի. — Գիշերային շրջագա-
յութիւն մը. — Միայնութիւն. — Դուա-
դու. — Ասպարէ ճոյի. — Դես ևս օր
մըն ալ կը համբերէ:

Նախընթաց օրը վիկտուրիային քա-
լած բոլոր ճամբան տասը մղոնէն աւելի
չէր, և իրենք զիրենք օդու մէջ բռնելու
համար հարկ եղեր էր որ հարիւր վաթ-
սունուերկու խորանարդ ոտք կազ դոր-
ծածեն:

Շարաթ առտուն Տոբորը չուոյ նշա-
նը տուաւ:

— Բոցարծարծը, ըսաւ, ալ միայն
վեց ժամու ճամբայ կրնայ ընել. եթէ
վեց ժամէ ետեւ չկարենանք ջրհոր մը
կամ աղբիւր մը գտնել, Աստուած միայն
զիտէ թէ ինչ պիտոր ըլլանք:

— Այս առտու քիչ հով կայ, տէր,
ըսաւ ճոյ. բայց կարելի է թէ քիչ ա-
տենէ շնչէ ըսաւ դարձեալ, Ֆերկըսը-
նին դժուարաւ կեղծեալ տխրութիւնը
նշմարելով:

Ունայն յոյս: Օդը արտաքոյ կարգի
հանդարտ էր, անանկ հանգարտութի
մը որ հասարակածին ծովերուն մէջ
ստէպ յամառ կերպով նաւերը անշարժ
կը կապէ: Զերմութիւնը անհանդուր-
ժելի եղեր էր, և ջերմաչափը չուքին
մէջ, վրանին տակ, հարիւր տասուիրեք
աստիճան¹ կը նշանակէր:

Ճոյ և Գէննրտի քովէ քով փռուած,
կը ջանային եթէ ոչ քնով գոնեա թըմ-

րութեամբ իրենց գտնուած վիճակը
մոռնալու. այն բռնի անգործութիւնը
զիրենք շատ անհանդիստ կ'ընէր: Մարդս
աւելի ցաւակցելի է երբ աշխատութե
մը կամ նիւթական զբաղանքի մը մի-
ջոցաւ չիջանար միտքը մտածութենէ մը
հեռացնել. սակայն այս դէպքիս մէջ
հակողութիւն ընելու բան մը չկար, և
ոչ իսկ փորձ փորձելու բան մը. հարկ
էր պայմանին հպատակիլ՝ առանց կա-
րող ըլլալու զնոյնը լաւագոյն ընել:

Ծարաւին տանջանքը սկսաւ սաստ-
կաբար զգալի ըլլալ. օդին փոխանակ
այդ հզօր պիտոյքը հանդարտեցնելու,
ընդհակառակն կը սաստկացնէր, ա-
նանկ որ շատ 'ի դէպ կու գար իրեն
այն « վագեր կաթ » անունն որ Ափրի-
կէի բնիկը կու տան անոր: Հազիւ թէ
երկու քսեստ ջերմացեալ հեղանիւ-
թոյ կը մնար. ամենը կաթողին ա-
չօք կը նայէին այն մէկ քանի աղնիւ
կաթիլներուն, և սակայն ոչ ոք կը հա-
մարձակէր շրթանցը մօտեցնելու զա-
նոնք: Երկու քսեստը ջրոյ անապատի
մը մէջ:

Այն ատեն տոբոր Ֆերկըսըն, իր
մտածութեանց մէջ ընկղմած, հարցուց
ինքնիրեն թէ արդեօք խոհեմաբար շար-
ժեր էր: Լաւագոյն չէր ըլլար այն ջուրը
պահել զոր ունայն տեղ տարրալուծեր
էր ինքզինքը մթնոլորտին մէջ 'ի կախ
բռնելու համար: Անտարակոյս քիչ մը
ճամբայ քալեր էր, այլ արդեօք շատ
աւելի յառաջադիմեր էր: Թէ և այն
լայնութեան տակ վաթսուն մղոն ետ
գտնուէր, ինչ փոյթ, որովհետեւ նոյն
այն տեղը ջուրը կը պակսէր իրեն: Հո-
վը, եթէ ելլէր վերջապէս, ինչպէս հոս
նմանապէս հոն ալ պիտոր չնչէր, և նաև
հոս ոչ այնչափ ուժով, եթէ արեւեքէն
շնչելու ըլլար: Բայց յոյսը զինքը դէպ
յառաջ կը մղէր: Եւ սակայն այն ու-
նայն տեղ սպառած երկու քսեստ ջու-
րը, բաւական էր ինն օր այն անապա-
տին մէջ անցնելու: Ինն օրուան մէջ
որչափ փոփոխութիւնք չէին կրնար դի-
պել: Գուցէ նաև, լաւագոյն ըլլար նոյն
այն ջուրը պահելով, միայն նաւախիճ

¹ Հարիւրաստիճանին 45°:

թափել, վեր բարձրանալու համար. ուրովհետև վերջէն իջնալու համար բաւական էր միայն կազ կորսնցընել: Սակայն իր գունտին կազը, իր արիւնն, իր կեանքն էր:

Այդ հազարումէկ մոտածութիւնները խոնած կը ծանրանային գլխուն մէջ, զոր ձեռքերովը բռնած, ամբողջ ժամեր վեր չէր վերցըներ:

— Հարկ է յետին փորձ մը փորձել, ըսաւ ինքնիրեն առաւօտեան ժամը տասնին տունները. հարկ է վերջին անգամ մըն ալ մթնոլորտին մէջ հոսանք մը գտնելու փորձել որ զմեզ առնէ տանի. հարկ է մեր յետին նպաստը վտանգի մէջ դնել:

Եւ մինչդեռ իր ընկերները թմրութեան քնոյ մէջ էին, ինքը օդապարկին ջրածինը սաստիկ ջերմացուց. գունտը կազին ընդարձակելովը կլորնալով արեւուն ուղղահայեաց ճառագայթից մէջէն շեշտ վեր ելաւ: Տորդորը ունայն տեղ հարիւր ոտքէն սկսեալ մինչև հինգ հազար ոտք բարձրութեան մէջ հովի մը շունչը բնտուեց. իր հեռացած կէտը չարագուշակ կերպով շիտակ իրմէն վար կեցեր էր. բացարձակ հանդարտութիւն մը կարծես թէ շնչելի օդուն մինչև յետին սահմանները կը տիրէր:

Վերջապէս բոցը սնուցանող ջուրը հատնելով կազին պակսելովը բոցարծարծը մարեցաւ. Պունցէնի բարդը դործելէն դադրեցաւ, և վիկտորիան, իր վրայ գալարելով, կամաց կամաց աւազին վրայ ինջաւ. նոյն այն տեղն որ նաւակը ինք իրեն փորեր էր:

Ժամը կէսօր էր. տորդորը դիրքը քննեց իմացաւ որ երկայնութեւ 19°, 35' տակը կը գտնուէին, և լայնութեւ 6°, 54' ջատ լճէն գրեթէ հինգ հարիւր մղոն հեռու, իսկ Ափրիկէի արեւմտեան ափունքներէն չորս հարիւր մղոնէ աւելի:

Գետինը որ նստեցան Տիք և ճոյ իրենց ծանր թմրութենէն սթափեցան:

— Դադարեցանք, ըսաւ Սկոլտիանցին:

— Հարկ է դադարիւնք, պատասխանեց Սամուէլ ծանր կերպով մը:

Իր ընկերները միտքը հասկըցան. գետնին հարթաչափը այն ատեն շարունակեալ խոնարհմանը պատճառաւ ծովուն հարթաչափին հաւասար կը գրտնուէր. ուստի և գունտն ալ կատարեալ հաւասարակշռութեան և բացարձակ անշարժութեան մէջ մնաց:

Ճանապարհորդաց ծանրութիւնը աւազի զուգակշիռ ծանրութեամբ մը փոխանակուեցաւ, և այնպէս իրենք ցամաք կոխեցին. իւրաքանչիւր ոք իր մոտածութեանց մէջ ընկղմեցաւ, և շատ մը ժամ ամենեւին իրարու հետ խօսք չըրին: Ճոյ ընթրիքը պատրաստեց, որ պարսիմատէ ու թիւմիքսանէ կը բաղկանար, ուսկից հազիւ թէ քիչ մը բան բերաննին դրին. այրիչ ջրոյ ումպ մը այն տխուր կերակրին վերջը եղաւ:

Գիշերը ոչ ոք հսկեց, ոչ ոք ալ քընացաւ. խղզիչ ջերմութիւնը անտանելի էր: Յաջորդ օրն ալ միայն կէս քսեստ մը ջուր կը մնար. տորդորը զայն մէկ դի դրաւ և ամենքն առաջադրեցին որ միայն վերջի կարօտութեան մէջ դաշին անոր:

— Կը խղդուիմ, կանչեց քիչ մը ետքը ճոյ, ջերմութիւնը սաստկանալու հետ է: Ատիկայ զարմանք չէ, ըսաւ դարձեալ ջերմաչափին նայելով, հարիւր քառսուն աստիճան է¹:

— Աւազն դքեզ կ'այրէ, պատասխանեց որսորդը, որ կարծես թէ փուռէ մը կ'ելլէ: Եւ սակայն և ոչ ամպ մը կը տեսնուի այդ կրակէ երկնից վրայ: Խենթ թենալու բան է:

— Չյուսահատինք, պատասխանեց տորդորը. այս լայնութեան տակ այսպիսի սաստիկ ջերմութենէ մը ետքը անհրաժեշտ փոթորիկներ կը պատահին, որ փայլակի երազութեամբ կը հասնին. հանդերձ երկնից յուսաբեկ պայծառութեամբը, կրնայ մէկ ժամուան մէջ մեծ փոփոխութիւններ հանդիպիլ:

— Սակայն և այնպէս, ըսաւ Քէննըտի, նշան մը ըլլալու է:

¹ Հարիւրաստիճանին 60°:

— Այո, ըսաւ տղըդորը, ինծի կ'երևայ թէ ծանրաշափը թեթեւ մը իջնելու հետ է:

— Աստուած խօսքիդ լսէ, Սամուէլ, որովհետեւ թեւերը ջախջախած թռչնոյ մը պէս այս գետնին վրայ քամուած ենք:

— Այսու տարբերութեամբ միայն, սիրեցեալդ Տիք, որ մեր թեւերն անաբատ են, և կը յուսամ թէ նորէն պիտոր կարենանք զանոնք դործածել:

— Ա՛խ, հո՛ւ, քիչ մը հո՛ւ, կանչեց ճոյ, որ բաւական ըլլայ զմեզ առուակի մը կամ ջրհորի մը քովը տանելու, և ա՛յ բանի մը կարօտութիւն չենք ունենար. մեր ուտելիքները բաւական են, և ջուր որ ունենանք կրնանք առանց նեղութիւն քաշելու ամիս մը սպասել: Սակայն ծարաւը անգութ բան մըն է:

Ծարաւը, ինչպէս նաև անապատին անփոփոխ տեսարանը՝ միտքը կը յոգնեցնէր. այն դիւր գետնին ամենեւին փոփոխութիւն մը չէր տեսնուէր, ոչ աւազի բլրակ մը, և ոչ կոպիճ մը ուր մարդուն աչքը հանգչի: Այն տափարակ հարթութիւնը սրտաբեկ կ'ընէր և անանկ անհանգստութիւն մը կը պատճառէր՝ որ անապատի ախտ կը կոչուի: Այն երկնից ցամաք կապուտին և աւազին անհուն դեղին անայլայլակ երևոյթը՝ զարհուրանք կը բերէր: Այն հըրդեհած մթնոլորտին մէջ ջերմութիւնը կարծես թէ ինչպէս բորբոքեալ հնոցի մը վրայէն կը բղխէր. միտքը այն անհուն հանդարտութեանը առջին յուսահատութիւն կը զգար, չկարենալով ըմբռնել թէ ինչ պատճառաւ կրնար նոյն վիճակը փոփոխիլ, որովհետեւ անհունութիւնը յաւիտենականութեան պէս բան մըն է:

Ուստի և այն թշուառները, այրեցած գօտւոյն ջերմութեանը տակ ջրէ զուրկ գտնուելով, սկսան այլընդայլոյ տեսնելու նշաններ զգալ. աչքերնին մեծ մեծ կը բացուէր, ու հայեցումաձրենին անստուգութիւն մը կը ստանար:

Գիշերն որ վրայ հասաւ, տղըդորը միտքը դրաւ այն անհանգիստ ընող տը-

րամադրութեանը երազ քալուածքով մը դէմն առնուլ. քանի մը ժամ այն աւազուտ դաշտավայրը ուղեց քալել, ոչ թէ խնդիր ընելու, հապա միայն քալելու համար:

— Եկէք ըսաւ իր ընկերներուն, հաւտացէք ինծի, ասիկայ ձեզի աղէկ պիտոր ընէ:

— Անկարելի է, պատասխանեց Բէն նրոյի, և ոչ քայլ մը կրնամ առնել:

— Գուն ըլլալ լաւագոյն կը սեպեմ, ըսաւ ճոյ:

— Սակայն քունը կամ հանգիստը ձեզի գէշ պիտոր ընեն բարեկամքս. հապա այդ թմրութեանը դէմ զօրացէք: Հապա եկէք:

Տղըդորը չկրցաւ զանոնք ամենեւին համոզել, ուստի այն գիշերուան աստղադարդ թափանցկութեանը մէջէն մինակ ճամբայ ելաւ: Իր առաջին քայլերը դժուարին եղաւ, տկարացած ու քալելու վարժութիւնը կորուսած մարդու մը քայլերն էին. սակայն շուտ մը հասկըցաւ որ այն շարժումները իրեն օգտակար պիտոր ըլլար. շատ մը մղոն գէպ 'ի արեւմուտք յառաջ գնաց, և իր ոգին սկսեւ էր զօրանալ, երբ յանկարծ դիտու պտոյտ բռնեց զինքը. իրեն այնպէս մը կ'երևար՝ ինչպէս թէ վհի մը վրայ կեցած ըլլար. ծնկուրները սկսան տեղի տալ, և այն ընդարձակ միայնութիւնը սիրտը զարհուրանքով լեցուց. մաթեմատիքական կէտն էր կամ թէ անսահման շրջապատի մը կեդրոնը, որ է ըսել ոչինչ: Վիկտորիան մութին մէջ բոլորովին անյայտ եղեր էր: Տղըդորը, այն անխռով, յանդուգն ճանապարհորդը, անզսպելի վախէ մը բռնուեցաւ: Ուղեց ետ դառնալ, այլ ունայն տեղ. պոռաց, ոյլ և ոչ արձագանգ մը անոր պատասխանեց, իր ձայնը՝ ինչպէս քար մը անյատակ խորխորատի մը մէջ՝ այնպէս ընդարձակութեանը մէջ կորսուեցաւ... Նուաղեալ աւազին վըրայ, մինակ, անապատին ահեղ լռութեանը մէջ պառկեցաւ:

Կէս գիշերուն՝ իր հաւատարիմ ճոյին գրկացը մէջ զգաստացաւ. այս յե-

տինս իր տիրոջը երկարատև բացակայութեանը վրայ անհանգիստ, անոր աւագուտ դաշտին վրայ թողած յայտնի հետոյը ետևէն գնաց, ու վերջապէս զինքը գետինը մարած գտաւ:

— Ի՞նչ եղաւ քեզի, տէրս, հարցուց անոր:

— Բան մը չիկրնար ըլլալ, աղնիւ ճոյ, քիչ մը տկարութիւն, ահա ինչ է:

— Բան մը չիկրնար ըլլալ, յիշաւի, պարոն. բայց քիչ մը վեր ելիր. վրաս կոթընէ ու նորէն վիկտորիայի քով դառնանք:

Տղքդորը ճոյին թեւ մտած, ըրած ճամբէն նորէն ետ սկսաւ դառնալ:

— Անխոհեմ բան էր, պարոն. մարդս այդպէս ինքզինքը վտանգի մէջ դնելու չէ: Կրնային կողոպտել զքեզ, յաւել ըսելու խնտալով: Տեսնենք, պարոն, որոշ կերպով խօսինք:

— Խօսէ, ես մտիկ կ'ընեմ:

— Հարկ է բացարձակապէս որոշմունք մը ընենք: Մեր վիճակը մէկ քանի օրէ աւելի շարունակել չիկրնար, և եթէ հովը չիչէ, ալ կորսուած ենք:

Տղքդորը պատասխան չտուաւ:

— Ուրեմն, հարկ է որ այդ մէկը միւսներուն բարւոյն համար ինքզինքը զոհէ, և ամենաբնական է որ այդ մէկն ես ըլլամ:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, միտքդ ինչ է:

— Միտքս ամենապարզ է. կերակուր առնուլ և քալելով յառաջ երթալ մինչև որ տեղ մը հասնիմ, որ անկարելի բան ըլլալու չէ: Նոյն այս ատենը եթէ երկինքը ձեզի յաջող քամի մը ղրկէ, ինծի չէք սպասեր, ճամբայ կ'ել-

լէք: Ես ալ իմ կողմանէս եթէ գեղ մը հասնիմ, մէկ քանի արաբացի խօսքերով որ զրով ինծի տաս, ուզածս կը յաջողցնեմ, ու կամ ձեզի օգնութիւն կը բերեմ, և կամ թէ չէ հոն մօրթս կը կորսնցընեմ: Ի՞նչ կ'ըսես մտածութեամբ:

— Անմիտ է, բայց քու ազնիւ սրտիդ արժանի, ճոյ. այդ անկարելի բան է, մեզմէ հեռանալու չես:

— Բայց վերջապէս պարոն, բան մը փորձելու է. այդ բանը ձեզի միտաս մը չիկրնար բերել, որովհետև, դարձեալ քեզի կը կրկնեմ, ինծի պիտոր չսպասէք և հուսկ ուրեմն, կրնամ յաջող ելք ունենալ:

— Ոչ, ճոյ, ոչ. չբաժնուինք մէկմէկէ. ցաւ մը ուրիշ ցաւոց վրայ աւելցընել պիտոր ըլլայ. զրած էր թէ այդ բանը հանդիպէր պիտի, և շատ հաւանական է թէ քիչ մը ետքը ուրիշ բանի մը հանդիպելու զրուած ըլլայ: Ուստի համբերութեամբ սպասենք:

— Այդպէս ըլլայ, պարոն, սակայն այս առաջուց կ'իմացնեմ քեզի. դեռ ևս օր մըն ալ քեզի կը շնորհեմ, ալ անկէ աւելի պիտոր չսպասեմ. այսօր կիրակի է, կամ լաւ ևս երկուշաբթի, որովհետև առաւօտեան ժամը մէկ է. եթէ երեքշաբթի ճամբայ չելլենք՝ մտածութիւնս փորձեմ պիտոր. անահանջելի կերպով առաջադրութիւն մըն է:

Տղքդորը պատասխան չտուաւ. քիչ մը ետքը նաւակին հասաւ ու ֆէններտիին քովը նստեցաւ: Այս ետքինս բաւ ցարձակ լռութեան մը մէջ ընկղմած էր որ քուն չէր կրնար ըլլալ:

Կը շարունակուի:

ՎԵՆԵՏԻԿ Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ